

Radio Liberty i l'aliança de Franco amb la CIA

Aquest article es presenta en tres apartats entorn dels quals gira la relació del Regne d'Espanya amb els Estats Units, i la dictadura de Franco amb els EUA i amb la CIA. El primer tracta de la trobada amb l'«enemic», el segon ens presenta un «amic interessat», i l'últim es titula «T'ajudo perquè em sostinguis», tot apropiant-nos de la dita que recorda la unió entre la monarquia i l'Església catòlica a Espanya. Tot seguit s'hi aborda el naixement de la CIA i el seu paper en la creació de Radio Liberty.

Text > **ROSA CAL**, professora emèrita de la Universidad Complutense de Madrid

L'enemic

La relació entre els Estats Units d'Amèrica i Espanya es remunta al segle XIX, moment en què Amèrica del Nord va eixamplar les seves possessions beneficiant-se de l'Imperi espanyol. De vegades a còpia d'acords, com en el cas de la península de Florida o de Louisiana, de vegades a la força, com en el cas de la guerra de Mèxic, una resposta a la negativa per part d'Espanya a vendre'ls tota la zona de Texas. Amb el lema «Amèrica per als americans», els EUA van reconèixer les colònies espanyoles que es van independitzar a partir de Napoleó I. El segle va acabar amb una guerra vergonyosa provocada per les mentides continuades dels ianquis. Espanya va perdre Cuba, les Filipines i altres illes, i va quedar en la pitjor situació econòmica i militar. L'enemic va aconseguir crear el seu imperi fent desaparèixer el d'Espanya.

Amics interessats

La reacció espanyola va ser, lògicament, trencar la relació diplomàtica amb els Estats Units, i va mantenir aquesta ruptura fins que Alfons XIII va ser major d'edat. En complir els setze anys, l'any 1902, va assumir les funcions constitucionals de cap d'estat, tot i que amb prou feines era un adolescent aviciat i cregut. L'any següent,

>> Trobada pacifista a la platja de Pals. Al fons, les antenes de Radio Liberty. (Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. NARCÍS SANS PRATS.)

>> Un treballador a Radio Liberty, a Pals, l'any 1976. Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. EL PUNT (SEBASTIÀ MARTÍ).

>> Accés a les instal·lacions de Radio Liberty, l'any 1976.

Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. EL PUNT (SEBASTIÀ MARTÍ).

els EUA, amb Theodore Roosevelt de president, van signar un tractat de bones relacions amb Espanya. Van arribar les petrolieres americanes, va entrar la Internacional de Telègrafs i Telèfons, i Espanya va obrir portes i finestres a tot el que demanessin els ianquis, uns «amics interessats». Des de llavors, mai se n'han anat.

La Primera Guerra Mundial va fer d'Espanya un camp d'espies i contraespies dels dos bàndols, amb una gran presència d'americans. Primo de Rivera va intentar posar fi al monopoli de les petrolieres americanes creant CAMPSA, però li van tancar el servei i va haver d'acudir a l'URSS de Stalin. Amb la República, el gir cap als soviètics no va agradar als americans. Calia enfonsar-la. La Guerra Civil va donar la victòria als militars rebels. Franco va arribar al poder amb l'ajuda dels nazis, dels feixistes, dels falangistes i...

En plena guerra, l'any 1937, l'espia doble Kim Philby (Harold Adrian Russell) va fer campanya a favor de Franco a *The Times*. Si bé era britànic, en això anglesos i ianquis anaven a l'una. L'ajuda de Texaco va ser fonamental per al bàndol rebel de Franco. Un cop acabada la Guerra Civil, els EUA van nomenar ambaixador Alexander Weddell, que immediatament va sol·licitar ajuda per als espanyols: blat, cotó i gasolina. Una de les condicions era que la premsa informés amb detall del favor americà.

El 1939 Europa va entrar en guerra. Per als britànics i els EUA, calia evitar que Espanya entrés al bàndol dels nazis. Per impedir-ho, van dur a terme el pla de l'MI6: durant dos anys, van subornar els generals de Franco. També el 1939, Franco es va reunir amb Hitler, que demanava posar bases al sud d'Espanya. No hi va haver acord, la Gran Bretanya no ho va permetre.

Franco tenia un país encatifat de sang i un caos econòmic absolut. Hem arribat al tercer moment, el de «t'ajudo perquè em sostinguis», en què Espanya es va entendre amb els EUA millor que amb els britànics, que dominaven Gibraltar.

T'ajudo perquè em sostinguis

Els Estats Units van entrar a la Segona Guerra Mundial el 1941. En aquell moment, «l'interès per Espanya es va tornar prioritari», afirma Alejandro Pizarroso al llibre *Diplomáticos, propagandistas y espías: Estados Unidos y España en la Segunda Guerra Mundial: información y propaganda*. Mai s'ha parlat gaire de la base aèria de Reus: l'expropiació del terreny per construir-la va començar el 1941, i més tard es va integrar al tractat del Pacte de Madrid. Tot i que s'hi va fer un aeròdrom, va actuar com a base d'aprovisionament i d'entrenament de la Força Aèria dels EUA.

El nou ambaixador, Carlton Hayes (1942-1945), va iniciar un programa cultural a favor dels EUA sufragat, curiosament, per l'OWI (Office of War Information). El programa va obrir la Biblioteca Washington Irving i un centre cultural a Madrid. De Hayes, es va dir que «va convertir Espanya en l'aliat silenciós de Washington», com recull Alfredo Grimaldos a *La CIA en España: Espionaje, intriga y política al servicio de Washington*. Un aliat que va segellar un altre acord: els EUA tindrien consolats a Ceuta i Tànger i, a canvi, Franco posaria impediments perquè els submarins alemanys tinguessin accés a la Mediterrània. Quan, l'any 1943, Espanya es va retirar de la División Azul, va ser per suggeriment de Hayes.

Desmond Bristow, un dels principals agents britànics que l'any 1943 actuaven a Espanya, va revelar que Franco va ajudar en secret els aliats i que el Regne Unit i els Estats Units van conspirar per mantenir Franco al poder ja des d'abans del final de la Segona Guerra Mundial. Un cop acabada la guerra, la derrota de la dreta dictatorial va suposar castigar Espanya: el febrer del 1946, l'ONU va condemnar el règim de Franco i els països en van

>> Exterior de les instal·lacions de Radio Liberty, l'any 1976. Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. EL PUNT (SEBASTIÀ MARTÍ).

retirar els ambaixadors. Només va durar un any perquè, el següent, Truman hi va votar en contra: presagiava la guerra freda i necessitava recuperar Franco. Mentrestant, Espanya iniciava un programa de defensa enviant José Félix de Lequerica a Washington per restablir les relacions diplomàtiques amb els EUA i aconseguir que el règim franquista hi fos reconegut.

El 1947 es va proclamar la Llei de successió: «Espanya serà una monarquia». Tot fa pensar que Franco ho va avançar per exigència dels EUA. Aquest mateix any va començar a funcionar la CIA. L'encarregat de negocis dels Estats Units a Madrid, Paul Culbertson, es mostrava entusiasmat amb el dictador: «Franco és un home sincer i honorat amb ell mateix. Està convençut que allò que fa és per al benefici del poble espanyol». Un informe confidencial del Consell Nacional de Seguretat nord-americà assegurava que no hi havia cap oposició interna a Franco, ni externa. L'any següent, els EUA van autoritzar un préstec de dos milions i mig de dòlars a través del Banc d'Exportació i Importació. Va ser el primer. Mentrestant, s'estava preparant l'acord per instal·lar les bases militars a Espanya. Un altre detall important va ser frenar la conspiració monàrquica de 1948, que va fracassar perquè Truman ja havia decidit donar suport a Franco.

>> Instal·lacions de Radio Liberty.
(Foto: INSPAL. FONTS MARTÍ CALVO.)

Apareix la CIA

Va ser el president Franklin D. Roosevelt qui va veure la necessitat d'unir els diferents sectors d'espionatge que hi havia als EUA i va encarregar el projecte al militar William Donovan, que va presentar un memoràndum per al Servei Estratègic d'Informació per coordinar l'espionatge i les operacions secretes. Ja el 1946, el nou president, Harry S. Truman, va proposar una oficina operativa més enllà de les guerres per coordinar la intel·ligència diplomàtica i la militar, i la van anomenar Grup Central d'Intel·ligència (CIG). L'any següent, es va aprovar la Llei nacional de seguretat i el CIG es va convertir en

l'Agència Central d'Intel·ligència, la CIA, que va assumir la propaganda, l'espionatge i les Operacions Estratègiques Especials (OSS). Tenia el mateix poder que el govern, al qual no havia de donar explicacions. Cada president en nomenava el director general, i així s'impedia cap possible desacord. El primer error important de la CIA va ser amb Kennedy.

La CIA actuava de manera secreta, subreptícia, encriptada. En el sector de les OSS va crear grups que actuaven com a guerrillers en cas d'invasió comunista a l'oest d'Europa, des de l'Alemanya occidental i Turquia fins a Espanya i Portugal. «Els termes en què es va establir l'agenda van institucionalitzar conceptes com "mentida necessària" i la "negociació creïble" com a estratègies legítimes en temps de pau; a la llarga van crear una capa invisible del govern amb un potencial per a l'abús, al país mateix i a l'estranger, que no es veia tallat per res, perquè no havia de respondre davant de ningú», afirma Frances S. Saunders a *La CIA y la guerra fría cultural*.

La CIA va exercir un gran paper durant la guerra freda. Un conflicte ordit com una guerra psicològica basada en l'articulació de missatges per alterar els pensaments, els sentiments i les conductes. Durant la Segona Guerra Mundial, l'Estat Major dels Exèrcits dels EUA ja la considerava una arma per influir en la manera de pensar de l'enemic pels efectes devastadors que produïa. Malauradament, es repeteix en la guerra mortal actual, gairebé fratricida. Els seus objectius eren semblar la por i donar a conèixer als països

>> Visita del ministre d'Informació i Turisme, Manuel Fraga Iribarne, i algunes autoritats, a les instal·lacions de l'emissora Radio Liberty. (Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. NARCÍS SANS PRATS.)

>> Voladura de les antenes de Radio Liberty a la platja de Pals. (Foto: PERE DURAN)

comunistes que hi havia altres estructures de societat més humanes, més riques, més lliures i més cultes. Havien de fer arribar els missatges a aquests pobles fent-los creure que els ho explicaven germans seus que n'havien fugit. Per això, calia construir emissores de radiodifusió amb antenes molt potents a Europa o al nord d'Àfrica. Les primeres zones triades van ser a Alemanya, i després a Portugal i Espanya.

Arribem així a l'etapa d'Ike Eisenhower, que va ser governador militar a la zona aliada nord-americana amb seu a Frankfurt del 1947 al 1953, els anys en què es van erigir més bases militars a Europa i ell va ser proclamat president. El 1953, Espanya va signar l'acord de les bases militars en els pactes de Madrid. Va ser en aquest moment que va néixer Radio Liberty.

Neix Radio Liberty

El 1950 es va construir Radio Free Europe i el 1953 Radio Liberty, totes dues a Alemanya, entre Frankfurt i Munic. Per problemes tècnics d'emissió, Radio Liberty va haver de buscar un altre terreny, i el va trobar a la platja de Pals. Oficialment, l'emissora es considerava una base militar. De fet, es va dir que atès l'abast de les ones, es feia servir perquè els militars es comunicessin amb altres bases.

Radio Liberty, i també Radio Free Europe, van ser premeditades i muntades per la CIA, que va triar George F. Kennan i Frank G. Wisner, amb el suport del director de la CIA, Allen F. Dulles, per ocupar-se del projecte «Sinsonti» el 1947. Per portar-lo a la pràctica, la CIA va nomenar un comitè de militars i algun civil, el president del

qual era un membre de la mateixa CIA. Fins al 1972 (durant quasi vint anys), el setanta-cinc per cent de les despeses de les ràdios les cobria la CIA, i després les va assumir l'Estat. El comitè de Radio Liberty era l'AMCOMLIB (Comitè Nord-americà per a l'Alliberament del Bolxevisme) i els diners procedien de grans empreses de diversos estats.

El secretari d'Estat nord-americà, Foster Dulles, que va ser a Madrid el 1956, va informar que el seu viatge havia estat completament satisfactori i va qualificar el Generalíssim d'un dels estadistes més clarividents d'Europa i l'amic més segur d'Amèrica del Nord al continent. Un any després, Espanya i l'AMCOMLIB signaven dos documents: els Preàmbuls i Decret reservat, de 5 d'abril 1957, i l'Acord reservat, de 15 de juliol de 1957. El comitè de Radio Liberty estava presidit per Howland Sargent, que havia format part del Consell d'Estratègia Psicològica de la CIA per a la «contenció del comunisme». Per la part espanyola, l'edat d'or de Radio Liberty va ser l'etapa de Manuel Fraga Iribarne com a ministre d'Informació i Turisme, que era un gran amic de H. Sargent.

Més endavant, ja l'any 1982 i fins al 1985, el president de Radio Liberty va ser James L. Buckley, que formava part d'una nissaga conservadora i poderosa enriquida pel petroli i coneguda per la seva bel·ligerància contra el comunisme. El germà gran, creador i editor a Nova York de la revista oficialista *National Review*, s'havia encarregat d'editar articles a favor de Franco. En un d'aquests, de 1957, es llegeix: «Franco és una part integrant de la civilització occidental [...] la convergència de les tendències filosòfiques religioses, polítiques i culturals múltiples que han donat forma a la història d'Espanya [...] L'home a qui el poble espanyol admira pel seu lideratge, com els xinesos han admirat Chiang Kai-shek malgrat tots els seus defectes».

L'aliança de Franco i la CIA va fer possible el funcionament de Radio Liberty durant més de quaranta anys. El vincle del dictador amb els diferents governs americans és innegable. Després que el juliol del 1969 Franco fes saber qui el succeiria, el primer viatge dels futurs reis va ser als EUA convidats per Nixon (gener del 1971). Va ser en aquell moment que es va descobrir que darrere

>> L'exterior degradat de Radio Liberty.

(Foto: PERE DURAN)

Radio Liberty hi havia la CIA. La nova presidència de Jimmy Carter (1977) en va voler netejar la imatge, i va canviar l'Agència d'Informació per l'Agència de Comunicació Internacional, oberta i amb altres objectius, com ara desvincular les ràdios de propaganda de la CIA (1978). Va ser el mateix Congrés el que les va mantenir. En cap moment no se'n va plantejar la dissolució, la guerra freda no s'havia acabat encara.

Franco s'havia mort al llit el 1975. De tots els intents d'assassinat, cap no va reeixir. Qui el custodiava?

Radio Liberty a la platja de Pals en dades

— Radio Liberty va emetre des de la platja de Pals durant més de quaranta anys: des del 23 de març de 1959 fins a l'any 2001. A partir del 1995 es va passar a dir Voice of America.

— Amb més de setanta milions de receptors, va ser una de les emissores de propaganda americana més potents del món.

— Es va triar Pals perquè el mar actua com a mirall reflector i projecta les ones cap a la ionosfera, que les torna a enviar a la Terra. Les seves emissions, d'un abast poc comú, cobrien tot Rússia i Sibèria.

— Els programes, que s'enregistraven a Munic, arribaven en cintes a l'aeroport de Barcelona, on un taxista les recollia per portar-les a Pals. En els anys vuitanta es van començar a rebre els continguts per telèfon i després via satèl·lit.

— Quan el 1972 es va saber que havia estat mantinguda secretament per la CIA, la va assumir el Congrés dels EUA.

— En els millors moments, hi treballaven més de dues-centes persones. Només els caps eren americans.

— Cinc anys després d'haver-se tancat l'emissora, el 2006, les antenes (de cent seixanta-cinc metres les més altes) es van demolir.

— Encara que els EUA havien adquirit el terreny, quan van tancar l'emissora, els van tornar a l'Estat, que avui en té la titularitat.

— Des de llavors, les instal·lacions han estat vandalitzades. Encara que diferents grups del territori reclamen que es converteixin en un centre de memòria de la guerra freda, ningú no hi fa res.

>> *Durant anys, es van robar tota mena de materials de l'interior de Radio Liberty.*

(Foto: PERE DURAN)

>> *Un dels passadissos de l'interior de Radio Liberty. (Foto: CRISTINA MASANÉS)*

>> *Una de les façanes de l'edifici de Radio Liberty, amb pintades i els accessos desmantellats. (Foto: CRISTINA MASANÉS)*

